

‘Trampes i malentesos del debat públic-privat a Catalunya’

Conferència de Clausura de l'Assemblea
General de la Unió. Desembre 2008

‘Trampes i malentesos del debat públic-privat a Catalunya’

per **Francesc-Marc Álvaro**

Permeteu-me que comenci amb una anècdota personal, gairebé íntima, perquè penso que la salut, la sanitat, és un afer íntim, finalment. La nostra condició de ciutadans és pública, però la nostra condició de malalts és privada. Per tant, començaré amb una anècdota d'aquest tipus.

La meva mare va morir fa tres anys i va ser tractada en un hospital del país després d'una sèrie de problemes i complicacions que no vénen al cas i que són normals, d'altra banda. Va ser un procés llarg que, al final, per sort per a ella, va ser ràpid i sense patiments. Això, com és normal, em va permetre una cosa que a tots ens passa algun cop a la vida: passar moltes estones a les sales d'espera, observant una mica la feina que fa tota la gent que es mou en aquest entorn. Si avui em preguntessin si la meva mare va ser pacient de centres públics, privats o concertats, la veritat és que no sabria què dir, no sabria que contestar, ho dic de debò. De fet, durant la seva malaltia, la meva mare va passar per diversos centres, però sincerament, puc dir que mai vaig veure una alteració pel fet que fos un centre de titularitat A o B. L'eficàcia, la professionalitat, el tracte humà, la informació sempre van ser excel·lents.

És la meva vivència, va ser així. Això, si m'ho permeten, elevant l'anècdota a la categoria, és un èxit d'aquest país i és un èxit de tots. Jo, com a ciutadà, ho vull dir. És un èxit de la societat i dels polítics, de tots. Em dedico a escriure sobre la política i exerceixo la crítica, però també m'agrada defensar els polítics quan puc fer-ho. En aquest cas, els defenso, per sobre de colors i de partits.

Aquest també és un èxit del que ara se'n diuen els operadors sanitaris i de les administracions. Per tant, començo amb una bona notícia que, d'altra banda, vostès ja saben. També ho faig perquè, a partir d'ara, parlaré de coses que no funcionen tant bé, i parlaré de tres malentesos i alguna trampa que tenim a Catalunya quan debatem sobre les relacions públic-privat. Jo els proposo que considerin tres malentesos i que, potser a partir d'aquests malentesos, analitzem algunes trampes.

El primer malentès que hi ha quan parlem de serveis públics o privats es deriva d'una societat que, com la nostra, va arribar tard i malament a l'estat del benestar perquè hi va entrar, com tots sabem, per la porta falsa, per la porta petita, per la porta equívoca i rònega del règim franquista. Dit ras i curt: el primer estat de benestar del que van gaudir els catalans i els espanyols va ser un subproducte de la dictadura. No descobriré res de nou si dic que la dictadura tractava la població de manera autoritària, com és natural; paternalista, com acostuma a ser el cas, i arbitrària. Per tant, el model -digue-m'ho així- públic de la dictadura era vertical i verticalista, corporatiu i unidireccional. Era un monòleg del poder sobre el súbdit, que era tractat com a menor d'edat. Tots sabem que, durant el franquisme, no hi havia ciutadans, hi havia súbdits. Això, al meu entendre, ha marcat no només la cultura política de l'etapa democràtica que vivim, també, i això és més greu, la mentalitat col·lectiva fins els dia d'avui. Pensin en això. En tant que usuaris de l'estat de benestar, en tant, per tant, que persones que ens adrecem a l'administració, malgrat viure en llibertat des de fa més de 30 anys, ens manca un aprenentatge profund en la responsabilitat i això es nota molt, es nota justament en els terrenys on la fricció entre l'individu i l'estructura és més notori: l'educació i la sanitat.

Un cop la democràcia ha ampliat drets i prestacions, aquesta irresponsabilitat inercial, aquesta immaduresa ha generat una predisposició de la societat a creure's amb dret a exigir tota mena de serveis sense tenir en compte, sovint, l'esforç que això representa i la necessària prioritització de necessitats. La vida no és com el reclam d'una entitat financera de casa nostra: 'Ho vols, ho tens'. La societat democràtica no funciona així. Nosaltres, des de la nostra vivència d'usuaris, pensem que les prestacions de l'estat del benestar poden ser infinites i es poden multiplicar. El debat sobre el copagament sanitari, per exemple, és una discussió que es veu justament llastrada per aquesta actitud, per aquest malentès. Quan parlem del copagament assistencial o farmacèutic ho fem amb aquests prejudicis, que ens condicionen. El copagament reclama responsabilitat i, en canvi, no tenim fet aquest aprenentatge.

Hi ha un segon malentès que es deriva de no considerar la diferència històrica radical d'una societat com la catalana dins de l'Estat espanyol. Catalunya va fer de locomotora del creixement econòmic de tota Espanya, del seu progrés social, de l'obertura cultural i de la modernització política. Dit ras i curt: el futur va arribar aquí molt abans.

L'acumulació de coneixement i capital que es va donar a Catalunya durant la primera revolució industrial va fer possible una sèrie d'iniciatives, de caràcter privat o social, que estaven basades en alguns valors com l'esforç, l'estalvi, el mèrit. Tots aquests valors, que van néixer amb l'emergència de la societat industrial a Catalunya, van crear la base d'un país on es van donar moltes iniciatives que van permetre una mena de miratge d'estat del benestar o un estat del benestar sense estat, si se'm permet. Això és una realitat històrica i això va donar lloc a un espai intermedi entre l'esfera individual i l'esfera legal-administrativa d'un estat que, a més, era llunyà i estrany. Els catalans només anaven a Madrid a demanar barreres de protecció per al negoci tèxtil i poca cosa més. Però aquest espai intermedi que va crear la ciutadania catalana també va servir per transformar la voluntat privada en intervenció pública. Hi va haver un procés pel qual, sense intervenció burocràtica, l'interès privat, l'interès particular va cristal·litzar en iniciatives públiques, o de caràcter públic, que no oficial o estatal. Darrera de moltes institucions que són representades a la **Unió Catalana d'Hospitals** hi ha això, justament.

A d'altres llocs d'Espanya, aquest procés no es va donar o es va donar més tard. Aquesta herència explica la fesomia del nostre país, Catalunya, i fa que avui això encara sigui un tret diferencial. Aquest espai intermedi, que no és l'individu ni és l'estat, obliga al diàleg i a la col·laboració permanent entre institucions de titularitat pública i organismes, entitats i operadors de caràcter privat. La Unió Catalana és una prova d'aquest diàleg entre l'esfera privada i l'esfera pública i una prova d'aquesta intersecció, d'aquesta modulació.

Hi ha d'altres casos. El debat importantíssim en aquests moments, no només a Catalunya sinó a tota Europa, sobre l'educació, moltes vegades obliga a aquest tipus de contextualització: no podem parlar a Catalunya d'educació sense fer aquest viatge en el temps i sense veure que el model educatiu que tenim aquí (amb un pes molt important de l'escola concertada) és fruit d'una societat que es va dotar d'eines i d'instruments de progrés i coneixement al marge del l'estat. No tenia altra solució. Tot plegat no és casual, no és un caprici.

El tercer malentès es deriva de pensar que els individus, els usuaris de la sanitat o de l'educació, els ciutadans fan les seves tries quotidianes a partir, sobre tot, de conceptes rígids, ideològics, entre allò públic i privat. Bona part dels que tenim el privilegi d'escriure als diaris, sovint, posem més ideologia en la vida de la gent de la que realment hi ha. Evidentment, hi ha ideologia, hi ha creences en la vida de tothom, però no tothom tria només o, principalment, per un factor ideològic. En el cas de Catalunya, crec que això és molt clar, la gent fa tries que responen més aviat a d'altres factors, com disponibilitats de renda, de tradició, d'entorn familiar, de residència o, de vegades, per d'altres prioritats personals. Jo no penso que els ciutadans siguin ximpls, penso que els ciutadans fan tries intel·ligents i, per tant, les fan, moltes vegades, deixant de banda la ideologia com a únic mirall.

Aquells que pertanyen a una mútua sanitària i, a la vegada, fan servir els serveis públics de salut utilitzen aquests dos àmbits en funció de diverses circumstàncies, no hi ha un fossat, no hi ha un tall entre allò privat i allò públic, a Catalunya. Hi ha societats on sí hi ha un fossat. De fet, dins d'Espanya, hi ha societats on la separació és acusada i abrupta. El que trobem a Catalunya, en canvi, és una zona de cohabitació. Això té un lligam clar amb una societat on, fins avui, predominen les classes mitges i on, fins avui, ha funcionat allò que els sociòlegs anomenen ascensor social: la possibilitat de progressar.

Això, jo ho he viscut familiarment. El meu avi patern era un murcià que va arribar aquí per treballar en les obres de l'Exposició Internacional de 1929 i el meu pare, obrer i després emprenedor, parlava castellà a casa però va fer teatre en català, d'aquell mig tolerat sota franquisme. Aquest és un cas d'ascensor social que va bé. El que ens cal és que funcioni també a partir d'ara, amb la nova gent que arriba d'altres llocs.

M'agrada posar exemples que no siguin només del terreny de l'educació o la sanitat. En el terreny cultural, Catalunya també som el que som perquè hem donat importància no només el coneixement com a instrument de l'economia, sinó al coneixement com a millorament moral de la ciutadania. Posaré un exemple: Girona és un exemple de magnífica ciutat cultural, dinàmica, on els esforços privats i públics han construït un entorn i una oferta excel·lent a nivell europeu. Hi trobem implicats l'Ajuntament, la Diputació, la Generalitat, l'administració de l'Estat, la Universitat de Girona, Caixa de Girona, fundacions diverses, associacions, mecenatges... Esmento Girona perquè, darrerament, s'han vist moltes puntes d'aquesta activitat, però podria parlar d'altres casos com Reus, Figueres, Vilafranca, Vic, Lleida, Badalona, Terrassa, etc. Catalunya, per sort, també és aquesta trama de ciutats que permeten aquesta activitat. Fins aquí els malentesos.

Allò que s'ha anomenat el model català de cohesió social es podria definir com un socioliberalisme *avant la lettre*. El país ens hagués petat a les mans si no fos així. Hi vam arribar com a necessitat i ara ho podem ensenyar com un èxit. Tony Blair, demano perdó per citar-lo, ara que ja no està de moda, va dir el següent quan va ascendir al poder i va proclamar la Tercera Via: “l'estat no renuncia a les seves responsabilitats principals, sinó que es mostra flexible i innovador a l'hora de complir-les en col·laboració amb d'altres sectors”.

D'això en van dir Tercera Via o centre radical, però no era més que cercar l'equilibri en una societat, com la britànica, molt fracturada per la divisió de classe i amb dos tipus d'excessos molt durs que van patir el anglesos: l'intervencionisme espès del vell laborisme i uns sindicats molt corporatius i, posteriorment, la desregularització extrema, sense coixí, de la senyora Margaret Thatcher. Blair va arribar després de la Dama de Ferro i va fugir dels extrems. Blair no ho sabia, però era una mica català, si se'm permet la interpretació, un pèl irònica però sincera.

Al llibre *Capitalisme contra capitalisme*, Michael Albert ens recorda que no hi ha una única cultura de lliure mercat per a tothom. Jo crec que això és bo de repetir, ara que la crisi econòmica global ens obliga pensar-ho tot pensar tot de dalt a baix. No hi ha una sola manera de llegir el lliure mercat ni les relacions entre el lliure mercat i les institucions. Japó, Estats Units, Regne Unit, França i Alemanya plantegen moltes diferències des d'aquest punt de vista, i són països que participen, tots ells, del lliure mercat.

Reivindico, modestament, que les diferències culturals i de valors són importantíssimes a l'hora d'analitzar quin tipus de relació tenim entre el sector públic i el sector privat. A més, aquestes diferències culturals i de valors no es dissolen amb la globalització, al contrari, algunes s'accentuen. Acceptem dinàmiques mundials, però ens refermem en certs estils locals.

Dins d'Espanya, les autonomies, des de l'any 1977-78, han igualat algunes coses i això, per aquells que estaven més endarrerits històricament, és bo. Hem de reivindicar com un èxit nostre, dels catalans, que moltes regions d'Espanya estiguin molt millor en aquests moments que no ho estàvem l'any 1975, ho hem de dir. Però aquestes igualacions que han portat les autonomies també han mostrat més les diferències històriques. Considerem algunes dades. Per exemple, Catalunya és la comunitat autònoma amb menys funcionaris per habitant, un 8% del total d'assalariats; Andalusia, en canvi, té un 70,5% més de funcionaris que Catalunya, mentre que, a Extremadura, el sector públic representa gairebé un 23% de tota l'activitat econòmica de la regió. En el conjunt de l'Estat, el 13% dels assalariats ho són a compte de l'erari. Aquestes xifres descriuen un paisatge i una tradició, descriuen mentalitats i actituds. Això també complica bastant tots els debats entre Catalunya, el govern central i la resta de territoris.

El redescobrimient de la societat civil és un dels trets més destacats de la política d'avui. Fins als anys 80 del segle XX, l'objecte d'estudi dels científics socials era, sobretot, l'estat i el mercat. Pocs parlaven, en canvi, de la societat civil. En això, a Catalunya, podem dir que portem molt de camí fet, anem molt per endavant, però no ens podem adormir. És un efecte col·lateral positiu, potser l'únic, derivat del fet que Catalunya és una nació sense estat propi. Val a dir que, moltes vegades, Catalunya és una nació amb un estat absolutament en contra, la qual cosa ho complica tot encara més.

Un sociòleg tan acreditat com Ralf Dahrendorf ha explicat que després de la caiguda del mur de Berlín, l'any 1989, va renéixer el concepte de societat civil arreu del món i es va veure com aquest tercer espai entre el mercat i l'estat cobrava protagonisme. La societat civil, es va dir aleshores i ho diem ara, té una missió: dotar de solidesa les institucions democràtiques i posar límits als excessos de l'oferta i la demanda, aquell equilibri tant complicat. En realitat, el que demanem a la societat civil és que compassi llibertat, equitat, solidaritat i ordre. En això, socialdemòcrates, liberals, socialcristians i conservadors estan d'acord. Per què? Perquè tots han construït la Unió Europea. Per això també l'europeisme ha trobat tants partidaris a Catalunya.

Però, com he dit abans, a Catalunya ens fem algunes trampes. A vegades, jugant al solitari, que encara té més delictes. En diré quatre.

En primer lloc, en aquest debat públic-privat hi ha una trampa que respon al pes d'una certa hegemonia ideològica i a una certa influència a Catalunya que podríem anomenar *'el mal francès'*. És un miratge del que, en algun moment, ha estat l'estatalisme francès, molt burocràtic. Ja sabem tots que, a França, la dreta i l'esquerra són estatalistes. Sarkozy, si alguna novetat va aportar en el seu dia, és que semblava que era menys estatalista que la resta. La nostra primera trampa és imaginar, sovint, que l'estat ha de ser un estat a la francesa, que l'administració ha de ser a la francesa, en el sentit clàssic; projectem una certa nostàlgia per un estat que no hem tingut mai i que voldríem francès. Aquesta trampa ens genera males interpretacions i ens fa caure en afanys intervencionistes que caldria moderar.

La segona trampa és la d'una societat on creix, cada dia més, la distància entre allò que fem i allò que pensem, entre allò que fem i allò que diem públicament. La societat catalana s'aplica un excés d'autocensura o no viu exactament igual com parla o no parla exactament com viu i això passa perquè, malauradament, alguns nivells de decisió no són a Catalunya i la impostura surt de franc. Totes les elits, no només la dels polítics, es permeten una certa simulació. Vull dir les elits econòmiques i culturals, també. En aquest cas, per exemple, el debat sobre la nova immigració està molt condicionat per aquesta trampa.

La tercera trampa que ens fem quan parlem de públic-privat a Catalunya és no saber escapar d'algunes inèrcies molt gastades. El cas més espectacular és el del nostre sistema electoral, que ara caldria regenerar. El sistema electoral converteix les campanyes polítiques en una subhasta imparabile per part de tots els partits d'ofertes sectorials relacionades amb la sanitat, l'educació, la seguretat i això, a més de crear una distorsió sobre la naturalesa de la política, crea falses expectatives en el ciutadà. Després, sovint, les promeses no es poden complir. Si sumem totes les ofertes i totes les promeses no surten mai els números, és força escandalós. En la mesura que ens empassem aquestes ofertes enganyoses sense dir res, els electors acceptem una pràctica que no és gens saludable per a la democràcia.

Finalment, la quarta trampa que ens fem és la dels falsos personatges. N'hi ha de dos menes. Els falsos liberals, molt nombrosos a Madrid, són aquells que, en comptes liberalitzar, privatitzen empreses per passar-les als seus amics. Això no és un procés d'obertura dels mercats sinó un intercanvi de poder. També trobem els falsos progressistes, que només volen incrementar el control burocràtic i no es refien del que pot fer la societat. Per sort, aquests personatges són més extrems fora de Catalunya, però el ressò de les seves accions també ens arriba. És el pitjor de les dues cares. Ens hem trobat, en els darrers temps, amb la gran coincidència dels falsos liberals i dels falsos progressistes cantant les excel·lències del règim xinès com a paradigma del creixement econòmic i del progrés social. Sincerament, no fora bo que agaféssim com a exemple de res, i menys de models de protecció social i llibertat, la societat xinesa.

Walter Lippmann, prestigiós periodista i pioner en l'estudi de l'opinió pública, va escriure un llibre que es deia *The good society* (1938 i 1943), en el qual sostenia que calia alliberar el liberalisme dels errors de la mentalitat *laissez-faire*. Lippmann recorda que, en el liberalisme, allò central són les regles, l'imperi de la llei, en el millor del seus sentits. Avui, això és molt actual.

Els catalans, sovint, portem aquesta idea allí on anem. Màrius Rubiralta, secretari d'Estat d'Universitats ha dit: "Alguns pensen que el sistema públic ha arribat a un punt final, i no és cert. Té una alta competitivitat i un gran futur, però no pot adormir-se. El model del segle XX ja no serveix. Cal buscar l'equilibri entre la definició d'un servei públic i un sistema universitari de referència internacional". I ha parlat de la triple hèlix: "administració, universitat i empresa. Si aquests tres agents no coincideixen en el temps, el sistema no funciona. Perquè el sistema sigui més efectiu, els tres agents han de funcionar per igual i amb un alt percentatge de coincidència". Podem aplicar aquest principi a molts camps, també a la sanitat.

Tal vegada ara, que alguns volen repensar el capitalisme, com Sarkozy, i d'altres, com el nou president Obama, busquen sortir del túnel, Catalunya, modestament i sense escarafalls, pot donar algunes petites pistes. Ara que els grans líders busquen receptes, potser Catalunya es posarà de moda. Potser, encara que no som res i no tenim bandera a l'ONU, podríem apuntar alguna idea. No pas d'allò que cal fer, sinó d'allò que val més no fer. Ja fóra molt. ■